

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ім. Г.С.Сковороди

На правах рукопису

ВОЛОДИНА Наталія Вікторівна

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ ПЕДВУЗУ ПОСИЛЕННЯМ ЙОГО
ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ

ІЗ.00.01 - теорія і історія педагогіки

АВТОРЕЗЕРАТ

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків - 1993

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00802312 (G)

20.693

№ 1. Сторона

№ проєкту документа

ВОЛОДИМІР НАЗАРІК НАСЕРІДІН

ПІДПИСАНИЙ ЗАКОННОСТІ ПРОЄКТУ НАЗАРІК
СТАНОВІТЬ ЗАКОННОСТІ ЗАКОННОСТІ
ПРОЄКТИВНО-ТЕХНІЧНОЇ СПРАВНОСТІ

13.00.10.01 - теорія і історія економіки

ТЕХНІЧНА

Книжка є одним з каталогу ім. Стефаника
вони характеризують авторів

1991 - рік

Робота виконана в Бердянському державному педагогічному інституті ім. П.Д.Осипенко.

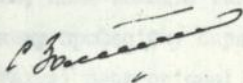
- Науковий керівник - доктор педагогічних наук,
професор В.І.Гусєв.
- Офіційні опоненти - доктор педагогічних наук,
професор В.І.Лозова,
кандидат педагогічних наук
В.В.Почуєва.
- Провідна установа - Криворізький державний педагогічний інститут.

Захист відбудеться "22" грудня 1993р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої ради К.ІІЗ.01.02 по присудженню вченого ступеню кандидата педагогічних наук в Харківському державному педагогічному інституті ім. Г.С.Сковороди за адресою: 310168, м.Харків, вул.Блюхера, 2.

З дисертацій можна ознайомитися в бібліотеці Харківського державного педагогічного інституту ім. Г.С.Сковороди.

Автореферат розіслано "16" грудня 1993р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

С.Т.Золотухіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Здійснення перетворень усіх сфер життя нашого суспільства найбільшою мірою залежить від кадрів, якості професійної підготовки спеціалістів. Потрібен принципово новий рівень компетентності і професійної мобільності кадрів, досягнення якого можливо лише за умовою корінного покращення діяльності загальноосвітньої і спеціальної шкіл. Першим і вирішальним кроком до цього є оновлення всього процесу підготовки вчителів для загальноосвітньої школи.

Проблема ефективності підготовки вчителів, на існування якої вказується в проекті Державної національної програми "Освіта" і педагогічній пресі, набуває в наш час особливої актуальності.

В умовах значно зміненого соціально-політичного та економічного ставлення до майбутнього вчителя висувуються більш широкі вимоги. Це не тільки володіння об'ємом загальнонаукових і спеціальних знань, який постійно збільшується, але й моральна чистота, вимоглива доброта, душевна щедрість, любов до дітей, які мають професійний статус. Педагогіка співробітництва доповнює цей перелік якостей професійною майстерністю, педагогічним тактом і спілкуванням.

Процес підготовки вчителя, який володіє такими якостями, повинен мати дедалі більш виражену професійну спрямованість.

Однак, проведені в цій галузі педагогічної науки дослідження і дані практики свідчать про те, що рівень підготовки випускників педагогічних вузів не відповідає соціальним запитам суспільства. Це виявляється у протиріччях між творчим, новаторським характером педагогічної праці і репродуктивним характером навчальної діяльності студентів у системі вищої педагогічної освіти, між

складність професійних функцій вчителя і низьким рівнем готовності майбутніх вчителів до їх практичного виконання.

У вузівському навчальному процесі нерідко здійснюється роз'єднане за науками і навчальними предметами засвоєння знань і вмінь без орієнтування їх на предмет майбутньої педагогічної діяльності студента. Компоненти гуманітарної, спеціальної, психолого-педагогічної і методичної підготовки не завжди перебувають в органічному зв'язку один з одним. Вони засвоюються, а потім існують паралельно, не сприяючи, а іноді навіть перешкоджаючи створенню єдиної професійно-спрямованої системи набутих знань і практичних вмінь. Частина знань, які даються в інституті, не будучи спрямованими на застосування в майбутній практичній діяльності, не включається в систему засвоєного змісту освіти випускника і, як наслідок, губиться.

Роз'єднаність, відсутність цілісної системи підготовки майбутнього спеціаліста звичайно ж негативно відбивається на рівні і якості останньої.

Загальною незадоволеністю педагогів і теоретиків-вчених, а також практиків пояснюється та зацікавленість, яка проявляється сьогодні до проблеми професійно і педагогічно спрямованого процесу навчання студентів, зокрема вчителів, у вузі.

Різні аспекти вдосконалення педагогічної освіти вчителів розглядали: О.О.Абдулліна, А.П.Акімова, С.О.Архангельський, Д.К.Бабанський, Л.С.Нечепоренко, Р.І.Хмельок /шляхи вдосконалення загальнопедагогічної школи/; З.І.Васильєва, Л.В.Кондрашова, В.О.Сластьонін, Л.П.Спірін, М.М.Тарасевич /підвищення якості підготовки вчителя/; В.І.Лозова, М.Д.Нікандров, Є.І.Равкін /закономірності формування пізнавальної активності, самостійності, творчої професійної діяльності/; Н.В.Кузьміна, О.І.Піскунов, О.І.Щербаков /творчі

основи професійної підготовки майбутніх вчителів /; Д.К.Васильєв, В.І.Гусєв /зміст і засоби, які сприяють підвищенню педагогічної майстерності вчителів праці/.

Дослідження цих авторів вносять багато цінного у творчу розробку проблеми формування професійно-педагогічної спрямованості навчання.

Однак, у цих, як і в багатьох інших працях, на жаль, не розглядається професійно-педагогічна спрямованість процесу навчання у вузі як засіб підвищення ефективності підготовки вчителів.

В даному випадку не розглянута ця проблема як на загальнопедагогічному, так і методичному /викладання окремих учбових дисциплін/ рівнях.

Невідкладна потреба розв'язання цієї проблеми педагогічної науки, відсутність часу для збирання повного обсягу фактологічного матеріалу для наступних педагогічних узагальнень пояснюють спробу розв'язання педагогічної проблеми на порівняльно вузькому матеріалі.

Кожна окрема сторона, а також кожна учбова дисципліна приносять в забезпечення професійно-педагогічної спрямованості процесу підготовки спеціаліста у вузі свій особистий внесок. Разом з тим, усі вони і кожний окремо підпорядковані загальнопедагогічним закономірностям, що дозволяє виключити специфічне і особисте, а бачити загальне в окремому. Питання лише в рівні розглядання, а точніше, у виборі об'єкта і побудові відповідно даній науці предмета дослідження.

Особливе місце серед учбових дисциплін у підготовці вчителя праці на багатих і, в той же час, невикористаних можливостях в забезпеченні професійно-педагогічної спрямованості процесу навчання займає іноземна мова.

Питанням ролі і місця навчання іноземній мові студентів присвячені роботи Л.Г.Вікторової, С.І.Германа, Д.В.Брьоміна, К.І.Саламатова, О.О.Розова, О.В.Синявської, С.Ф.Шатілова, В.О.Шевякова, які торкаються окремих аспектів у вирішенні даної проблеми. Але вищезгадані автори не ставили перед собою цілі вивчити можливості іноземної мови у формуванні у студентів педвузу готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах спеціальностей, для яких вона не є профільючою. Аналізуючи практику навчання студентів у вузі, можна констатувати, що сьогодні не виявлені педагогічні умови, які забезпечують результативність вузівського процесу у професійному становленні студентів, не визначені засоби, які підвищують професійно-педагогічну спрямованість процесу вивчення окремої дисципліни, у даному випадку - іноземної мови студентами; не забезпечене інформаційно-змістове наповнення навчальної дисципліни /іноземної мови/ крім задоволення власних внутрішніх вимог цієї дисципліни у підготовці вчителя кожної конкретної спеціальності, в даному випадку - вчителя праці.

Все це спонукало нас обрати професійно-педагогічну спрямованість процесу навчання в педвузі і, зокрема, навчання іноземній мові студентів в умовах немовного факультету підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і праці як конкретну проблему нашого дослідження.

При цьому ми виходили з факту існування основних протиріч:
- надбаний педагогічним вузом досвід свідчить про те, що формування професійно-педагогічної спрямованості особистості студента /необхідна умова успішної підготовки спеціаліста/ розглядається у відриві від професійно-педагогічної спрямованості всього процесу навчання студентів у вузі;

- професійно-педагогічна спрямованість процесу навчання

розглядається тільки як організаційний принцип, а не як характеристика якостей елементів цілісного навчального процесу;

- кожна конкретна дисципліна навчального плану покликана готувати спеціаліста до майбутньої діяльності, однак, увага акцентується на засвоєнні змісту, а не на значенні даної дисципліни у професійній підготовці спеціаліста;

- навчальні дисципліни /насамперед іноземна мова/, які потенційно володіють значними можливостями гуманітарного і загальноорозвиваючого впливу, ще не стали повністю частиною професійної підготовки спеціаліста у педвузі;

- узагальнений досвід вдосконалення професійно-педагогічної спрямованості процесу навчання студентів іноземній мові охоплює тільки спеціальні факультети, залишаючи поза увагою немовні спеціальності.

Об'єктом даного дослідження є професійно-педагогічна підготовка студентів у педвузі.

Предметом обираються педагогічні умови і засоби, які забезпечують професійно-педагогічну спрямованість процесу вивчення окремих дисциплін у педвузі.

Ми розглядаємо професійно-педагогічну спрямованість як характеристику процесу навчання студентів у педвузі, яка відображає його якості, що безпосередньо визначаються цілями підготовки спеціаліста даної педагогічної професії, тобто ступінь орієнтованості процесу на підготовку вчителя конкретної спеціальності у всій повноті його специфічних якостей. В цьому полягає провідна ідея дослідження.

Професійно-педагогічна спрямованість, таким чином, знаходить своє відображення у цілях, змісті, методах і формах організації навчального процесу, торкаючись усіх дисциплін навчаль-

ного плану кожної конкретної спеціальності, у тому числі і спеціальності - вчитель загальнотехнічних дисциплін і праці.

Підготовка вчителя загальнотехнічних дисциплін і праці більше, ніж будь-яка інша, вимагає чітко вираженої професійної позиції. Це пов'язано з тим, що діяльність учителя праці має свою специфіку: вона носить одночасно і інженерно-технічний, і педагогічний характер. Тому, недивлячись на те, що інженерно-технічні дисципліни займають важливе місце в навчальному плані підготовки майбутнього вчителя праці, необхідно, на наш погляд, інтегрувати у змісті підготовки також знання з методики викладання загальнотехнічних дисциплін і праці і з інших суміжних наук.

Нами прийнята на розгляд у плані особливого оригінальна концепція побудови змісту професійної підготовки вчителя праці у вузі. Згідно з цією концепцією студенти педагогічних інститутів отримують відповідаючи вимогам часу підготовку до здійснення політехнічного, трудового і професійного навчання школярів, якщо у змісті навчального плану і програм навчальних дисциплін буде на педагогічному рівні відображений, як системний об'єкт, предмет політехнічного знання - трудовий виробничий процес у всій складності взаємозв'язків його стану, функціонування і розвитку.

Як г і п о т е з у висунуто наступне припущення: підготовку вчителя у педвузі можна покращити посиленням професійно-педагогічної спрямованості всіх сторін процесу навчання як в цілому зі спеціальності, так і окремих дисциплін з використанням наступних педагогічних умов і засобів:

- приведенням у відповідність цілей, змісту, методів і форм організації процесу навчання з наступною професійно-педагогічною діяльністю;

- орієнтацією студентів у процесі викладання окремих дис-

циплін, в тому числі іноземної мови на факультеті загальнотехнічних дисциплін і праці на змістовне оволодіння предметом політехнічного знання;

- узгодженням понять, які паралельно вивчаються, і інших елементів змісту з курсів педагогічного циклу, загальнотехнічних, спеціальних дисциплін і загальнокультурних, іноземної мови в тому числі.

М е т а даної роботи полягає в тому, щоб, виходячи з соціального замовлення суспільства на випускника, враховуючи специфіку професії вчителя загальнотехнічних дисциплін і трудового навчання, визначити зміст і розробити засоби його реалізації в навчальній роботі з окремих навчальних дисциплін, наприклад, іноземної мови, які сприяють формуванню професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього педагога.

Об'єкт, предмет і ціль дослідження обумовили постановку наступних з а в д а н ь :

- визначити і побудувати зміст навчання окремих навчальних дисциплін /іноземній мові/ вчителів праці у педвузі за критерієм професійно-педагогічної спрямованості;

- оптимізувати процес вивчення даної дисципліни студентами факультету підготовки вчителів праці з урахуванням відібраного за критерієм професійно-педагогічної спрямованості його змісту;

- розробити навчально-методичне забезпечення /методичні рекомендації і ін./ процесу навчання взятій, наприклад, дисципліні - іноземній мові вчителів праці у педвузі.

М е т о д о л о г і ч н о ю о с н о в о ю дослідження є положення матеріалістичної філософії про активну сутність людської діяльності, про єдність теорії і практики, про керівну роль практики у процесі пізнання; про вплив характеру і змісту творчої діяльності на професійне становлення майбутнього спеціаліста; ди-

рективні документи з питань народної освіти і вдосконалення підготовки вчительських кадрів.

Т е о р е т и ч н о ю о с н о в о ю дослідження стали положення про закономірності і принципи організації навчального процесу у вищій школі /С.О.Архангельський, В.І.Загвязинський/; про професійну готовність до педагогічної праці /О.О.Абдуліна, Н.В.Кузьміна, О.І.Піскунов, В.О.Сластьонін, Н.Д.Хмель, О.І.Щербаков/; про закономірності формування пізнавальної активності, самостійності, творчої професійної діяльності /Л.Ф.Гонимолін, В.І.Лозова, Т.О.Мальковська/; про шляхи вдосконалення загальнопедагогічної підготовки студентів в умовах вищої педагогічної школи /О.О.Абдуліна, Л.С.Чечелоренко, Р.І.Хмель і ін./; про зміст, шляхи і засоби, які сприяють підвищенню педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання /Д.К.Васильєв, В.І.Гусєв, Д.О.Тхоржевський і ін./.

Для вирішення поставлених завдань і перевірки висунутої гіпотези був використаний комплекс м е т о д і в дослідження, які доповнюють один одного: теоретичний аналіз педагогічного знання у галузі проблеми дослідження, вивчення сучасного стану підготовки вчителя праці у педвузах, бесіда, спостереження, анкетування, констатуючий і формуючий експеримент, кількісний і якісний аналіз отриманої інформації /методи емпіричного рівня/.

Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Бердянського державного педагогічного інституту ім. П.Д.Осіпенко.

Дослідження проводились у п'ять етапів.

Перший етап /1987-1988 навч.р./ - обґрунтування теми, розроблення методології і методики дослідження. Пошуковий експеримент.

Другий етап /1988-1989 навч.р./ - теоретичний аналіз літе-

ратури, розроблення теоретичної концепції, проведення констатуючого експеримента; розроблення методики і засобів формуючого експеримента.

Третій етап /1989-1990 навч.р./ - проведення формуючого експеримента /перший рік навчання/; розроблення засобів формуючого експеримента другого року навчання.

Четвертий етап /1990-1991 навч.р./ - проведення формуючого експеримента /другий рік навчання/; розроблення методики контрольного експеримента, контрольний експеримент.

П'ятий етап /1991-1992 навч.р./ - проведення контрольного експеримента /відстрочений/. Логічні узагальнення і теоретичне опрацювання отриманого фактичного матеріалу.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає в тому, що в ньому розкритий всеохоплюючий характер дії вимоги професійно-педагогічної спрямованості на всі елементи педагогічного процесу підготовки вчителя у педвузі, що підносить його до статусу загально-педагогічного принципу в педагогіці вищої школи; конкретизовані з урахуванням принципу професійно-педагогічної спрямованості цілі навчання студентів окремим дисциплінам; у змісті взятої, наприклад, навчальної дисципліни /іноземної мови/ відображений на педагогічному рівні об'єкт вивчення в загальнотехнічній /політехнічній/ підготовці вчителя праці - трудовий виробничий процес; на основі урахування міжпредметних зв'язків встановлена послідовність розміщення навчального матеріалу у даному курсі; розроблені методи засвоєння педагогічної, технічної й суто мовної тематики в процесі вивчення іноземної мови, а також форми організації процесу навчання.

Практичне значення мають наступні позиції дослідження:

- додаткова вимога професійно-педагогічної спрямованості,

яку повинні задовольнити всі відповідні складові процесу підготовки вчителів у педвузі;

- розроблено професійно і педагогічно спрямований зміст одного з навчальних курсів /іноземної мови/ для студентів факультету загальнотехнічних дисциплін і праці;

- до процесу вивчення іноземної мови включені нові методи активного навчання, привнесені до нього новим професійно і педагогічно спрямованим змістом.

Обґрунтованість і вірогідність
висновків і рекомендацій дослідження зводяться адекватністю методів меті і завданням дослідження, емпіричною перевіркою розроблених положень. Узагальнюючі висновки зроблені на підставі якісного і кількісного аналізу даних, отриманих у ході дослідно-експериментальної роботи.

На замов'яз вносять:

1. Професійно-педагогічна спрямованість процесу навчання окремим дисциплінам у педвузі як дидактичний принцип педагогіки вищої школи.

2. Шляхи і засоби реалізації принципу професійно-педагогічної спрямованості в процесі навчання зі спеціальності в цілому і з окремих дисциплін.

Апробація і впровадження результатів дослідження.

Основні результати дослідження були повідомлені і отримали схвалення на науково-практичних конференціях у Бердянському державному педагогічному інституті ім. П.Д.Осипенко /1987,89,90,91, 92 рр./, на республіканському семінарі "Підвищення ефективності вивчення іноземної мови шляхом вибору альтернативних підручників" /м.Миколаїв, 16-20 жовтня 1990р./.

Результати дослідження впроваджені і пройшли апробацію шля-

хом розробки, видання і застосування в навчальному процесі "Методичних рекомендацій з розвитку навичок читання текстів професійно-педагогічної спрямованості /німецька мова/" /м.Бердянськ, 1990/, "Методичних вказівок до розвитку навичок інформаційного читання текстів з педагогіки та методики трудового навчання. Німецька мова." /м.Бердянськ, 1990р./.. Крім цього за матеріалами дослідження опубліковано в різних виданнях ще 6 робіт.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, двох глав, висновків, списку основної використаної літератури.

Основний зміст дисертації

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, формулюються його об'єкт, предмет, мета, гіпотеза, завдання, методи дослідження, методологічна і теоретична основи, характеризується його наукова новизна і практичне значення, визначаються положення, що виносяться на захист.

У першій главі "Педагогічні шляхи і засоби посилення професійно-педагогічної спрямованості процесу навчання студентів педвузу" аналізується стан проблеми у науковій літературі, дається характеристика професійно-педагогічної спрямованості як інтегративної вимоги до процесу підготовки вчителя праці у педвузі, визначаються педагогічні умови практичної реалізації цієї вимоги на прикладі окремої дисципліни /іноземної мови/:

а/ введення професійно-спрямованих текстів у зміст навчання іноземній мові;

б/ організація міжпредметних зв'язків іноземної мови і суміжних дисциплін навчального плану;

в/ вдосконалення професійної спрямованості методів і форм

організації процесу навчання.

Вихідним посиленням дослідження обирається положення про те, що досягнення кінцевої мети формування всебічно розвинутої особистості вчителя можливе за умовою, якщо соціальне замовлення на випускника вузу з чітко вираженою професійною спрямованістю, на відміну від минулих років, буде реалізоване не тільки і не стільки у формуванні мети підготовки у вигляді закликів, але передусім, і в основному, - у змісті підготовки як в усьому навчальному плані, так і в кожній навчальній дисципліні, в тому числі і іноземної мови.

Професійно-спрямований зміст навчального курсу /іноземної мови/ в педвузі через системний і цілісний характер педагогічного процесу підготовки вчителя звичайно вимагає приведення йому у відповідність всіх інших складових процесу навчання.

В даний час у вузі нерідко здійснюється роз'єднане засвоєння знань у відповідності з логікою кожної окремої науки з кожної навчальної дисципліни навчального плану, без професійної орієнтації засвоєваних знань на предмет майбутньої педагогічної діяльності студента. Знання, а точніше, зміст навчання окремих дисциплін, засвоюється і існує автономно, не сприяючи, а іноді навіть перешкоджаючи створенню єдиної структури професійно-спрямованого володіння всім змістом отриманої освіти. Відсутність професійно-педагогічної спрямованості процесу навчання в педвузі веде до того, що студенти у процесі навчання засвоюють індеферентні знання, знання взагалі, а не для певної конкретної роботи, не бачать об'єкт своєї майбутньої діяльності. Від цього знижується мотиваційний рівень навчальної діяльності студентів, як наслідок, - загальна результативність процесу навчання.

Ущербність такого підходу у підготовці спеціаліста може бути усунена тільки професійно-педагогічною спрямованістю всього

процесу навчання студентів у педвузі, яка знаходить своє відображення у меті, у змісті, методах і формах організації процесу навчання, яка торкається всіх дисциплін навчального плану кожної конкретної спеціальності.

Необхідність реалізації нових цілей суспільства у нових соціально-економічних умовах вимагає від вищої школи більш якісної підготовки спеціаліста, що знаходить своє відображення у вдосконалюванні всіх елементів процесу освіти. Вища школа знаходиться на шляху принципової переорієнтації змісту вищої освіти від інформаційного до методичного. У центрі уваги знаходиться не тільки якість знань з того чи іншого предмета, але і те, яке місце будуть займати ці знання у загальному освітньому фонді особистості, з якими знаннями суміжних наук вони повинні утворювати цітку систему, який вплив вони виявляють на характер діяльності людини у майбутньому.

Саме змістом навчання визначається якість підготовки спеціаліста, оскільки у змісті навчання передусім відображається науково-технічні досягнення, тенденції розвитку сучасного виробництва, вимоги, які вже склалися і будуть складатися, до рівня підготовки дипломованого спеціаліста з боку суспільства і самої системи освіти.

Оптимізація системи підготовки вчителя, зокрема, вчителя загальнотехнічних дисциплін і праці полягає у максимальному наближенні змісту навчання, в даному випадку – іноземній мові, в педагогічному вузі до змісту майбутньої професійної діяльності випускника педвузу у школі.

Конкретизація знань, вмінь і навичок у галузі іноземної мови, які необхідні студентам в різноманітних сферах їх майбутньої професійної діяльності, здійснюється формуванням змісту навчального матеріалу, опредмеченою формою якого є текст.

Оскільки в іноземній мові тексти складають його основний навчальний зміст, то на їх добиранні і зосереджують основну увагу.

Замість традиційного добирання текстів для читання у предметі "іноземна мова", яке не відзначається цілеспрямованістю, вводяться професійно значущі для вчителів праці тексти на теми: про матеріали, способи їх оброблення і виготовлення продукції /про технологію/, техніку, тобто машини; інструменти, обладнання і так далі, яка використовується для оброблення матеріалів, про організацію виробництва, починаючи від організації окремого робочого місця до організації підприємств і галузей в цілому; і нарешті, про економіку, також на всіх рівнях її існування.

Ці ж розділи політехнічних знань засвоюють студенти при вивченні загальнотехнічних і спеціальних дисциплін, які складають основу їх професійної підготовки.

При конкретизації педагогічного змісту на такому рівні, аж до підбирання і спеціального написання текстів для вивчення німецької мови майбутнім вчителям праці, виявилась можливість і необхідність вводити тексти не просто загальнотехнічного змісту, а конкретного методичного - з методики викладання загальнотехнічних дисциплін і праці.

Відбір текстів для навчання читанню на іноземній мові студентів факультету загальнотехнічних дисциплін і праці розглядається з точки зору основних його критеріїв: цілеспрямованості, функціональності, професійної спрямованості, практичної і виховної значущості, доступності, посильності.

Всі тексти педагогічного і методичного змісту відповідають їх методичним функціям у системі навчання: презентації мовного матеріалу, навчання видам мовної діяльності /тексти для навчання мовленню у монологічній і діалогічній формах/, для навчання чи-

танню в його різновидах - детальному, ознайомлювальному, пошуковому, переглядовому, рівню знань, навичок і вмінь студентів; тексти мотивовані і стимулюють діяльність студентів.

Урахування професійно-педагогічної спрямованості на рівні навчального матеріалу дає можливість враховувати як змістовний, так і процесуальний бік у навчанні іноземній мові студентів педвузу, яке відображає спектр підготовленості спеціаліста: інтелектуальний, професійний, загальнокультурний, спеціальний; креативний.

Для зручності забезпечення аудиторних занять і самостійної роботи студентів тексти педагогічного, професійно-спрямованого і методичного змісту зібрані автором в окремі методичні посібники.

У "Методичних рекомендаціях по розвитку навичок читання текстів професійно-педагогічної спрямованості" акцентується увага на професійно значущих текстах, тісно пов'язаних з дисциплінами навчального плану: практикум в навчальних майстернях, нарисна геометрія, гідравліка, різання, опір матеріалів, методика.

У "Методичних вказівках до розвитку навичок інформаційного читання текстів з педагогіки трудового навчання" пропонуються для читання тексти, які переплітаються з дисциплінами психолого-педагогічного циклу, що дозволяють студентам ознайомитись з ідеями трудового виховання у роботах видатних педагогів; звернути увагу на цілі і завдання професійної підготовки школярів, дізнатися про цілеспрямованість навчання, про проблеми навчання, про методику проведення уроку, про його структуру.

За допомогою текстів запропонованої тематики розглядається підготовка спеціаліста засобами іноземної мови у двох планах: по-перше, у міждисциплінарному зв'язку; по-друге, у плані методичної підготовки вчителя праці до роботи у школі.

Організація міжпредметних зв'язків дисциплін психолого-педа-

ДНБ ім. В. Стефаника
Агі України

гогічного, технічного циклів, спеціальних і гуманітарних дисциплін в обґрунтуванні професійно-спрямованого змісту вивчення іноземної мови сприяє упорядкуванню змістовно-інформаційних, операційно-діяльних і організаційно-методичних зв'язків.

В силу дії педагогічного закону відповідності змісту і методів навчання у єдиному педагогічному процесі проведене вдосконалення змісту навчання іноземній мові вчителів у педвузі, організація міжпредметних зв'язків іноземної мови і суміжних дисциплін навчального плану передбачає необхідність і можливість застосування відповідних нових методів навчання або ж наповнення традиційних методів новими прийомами. Методами, які найбільш відповідають вказаній професійній меті підготовки і професійно-педагогічної спрямованості до змісту навчання іноземній мові вчителів праці, є такі методи активного навчання як мікрвикладання, рольові та імітаційні ігри, реферування, анотація, ведення технічних словників, соціально-психологічний тренінг і інші.

Застосування професійно-спрямованих методів і форм організації процесу навчання іноземній мові створює умови для інтегрування у його процесі різноманітних видів мовної діяльності - аудіювання, читання, мовлення, письма, що важливо для успішного володіння ними.

В умовах використання методів мікрвикладання або рольових ігор має місце перенесення навичок і вмінь, отриманих при вивченні іноземної мови, у мовну діяльність рідною мовою.

Таким чином, педагогічними умовами, які забезпечують професійно-педагогічну спрямованість процесу вивчення окремої дисципліни /іноземної мови/ студентами педагогічного вузу, є:

- реалізація вимоги професійно-педагогічної спрямованості по відношенню до всіх елементів педагогічного процесу її вивчення;

- професійно орієнтований зміст вивчення іноземної мови, в якому відображений на педагогічному рівні об'єкт вивчення у загальнотехнічній /політехнічній/ підготовці вчителя праці - трудовий виробничий процес в усій повноті його стану, функціонування і розвитку;

- реалізація міжпредметних зв'язків на змістовно-інформаційному рівні, яка забезпечує ефективність засвоєння політехнічних знань і вмінь;

- професійна спрямованість методів і форм організації процесу навчання даної дисципліни / ділові і рольові ігри, мікро-викладання, реферування, ведення технічних словників, справи педагогічного спілкування/, які привнесені до нього новим професійно і педагогічно спрямованим змістом.

У д р у г і й г л а в і - "Підвищення ефективності процесу навчання окремих дисциплін /іноземній мові/ посиленням його професійно-педагогічної спрямованості" дослідним шляхом підтверджується необхідність використання розроблених теоретичних положень дослідження як засада для оптимізації процесу вивчення окремої навчальної дисципліни - іноземної мови вчителями праці у педагогічному вузі і апробації шляхів вдосконалення методики її викладання на неспеціальних факультетах.

На основі експериментального матеріалу доводиться, що ефективність вивчення іноземної мови у плані професійної підготовки вчителя праці значно підвищується, якщо процес вивчення будувати на принципі професійно-педагогічної спрямованості, що торкається всіх структурних компонентів процесу її вивчення; шляхом організації міжпредметних зв'язків, використання активних методів навчання і форм організації навчального процесу.

Отримані у ході констатуючого експерименту дані дозволяють стверджувати, що причини недостатнього рівня готовності вчителів

праці до роботи у школі і труднощів, з якими вони зіштовхуються на початку своєї професійної діяльності, належить шукати у відсутності професійно-педагогічної спрямованості всього процесу навчання у вузі і, зокрема, іноземній мові; низькому рівні мотивації вивчення іноземної мови на неспеціальних факультетах; відсутності науково обґрунтованих методів і професійно-спрямованих дидактичних засобів /спеціальних підручників, навчальних посібників, аудіовізуальних засобів і ін./, спрямованих на практичне оволодіння іноземною мовою, які розкривають різноманітність і складність ситуацій, які моделюють професійну діяльність вчителя в школі.

В процесі формулюючого експерименту виявлені позитивні тенденції зміни мотивації у вивченні іноземної мови студентами педвузу - виріс процент студентів, які вважають іноземну мову одним з компонентів своєї професійної підготовки. Якщо за підсумками констатуючого експерименту основна маса студентів знаходилась на нижчих негативному і байдужому щаблях відношення до вивчення іноземної мови /63% - за пізнавальними мотивами і 60% - за соціальними/, то після проведення формулюючого експерименту цей процент значно понизився /за соціальними мотивами він став - 25%, а за пізнавальними - 31%/.

Дослідно-експериментальна робота підтверджує наше припущення про те, що професійно-педагогічна спрямованість процесу вивчення іноземної мови студентами загальнотехнічного факультету педвузу сприяє активному засвоєнню політехнічних, загальнотехнічних і спеціальних знань. Самооцінення студентами своїх політехнічних знань у констатуючому експерименті коливалось від 1 до 4 балів. Формулюючий експеримент дав коливання у самооціненні студентами своїх знань від 3 до 7 балів. Завищеної самооцінки ві 8 до 10 балів зафіксовано не було.

Про вміння студентів самостійно здійснювати змістовну обробку тексту, яке значно зросло, свідчать дані формульного експерименту, згідно з якими середня кількість правильно зрозумілих "фактів" контрольного тексту одним студентам склала 13,5 /з15/, правильне осмислення наявної в тексті інформації - 65,5%, а за даними констатуючого експерименту - 6,3 факта або 43,7% інформації. Об'єм складеної студентами анотації тексту іноземною мовою професійно-педагогічної спрямованості складався з 8-10 фраз.

Рівень впливу професійно-педагогічних текстів на навчальну успішність оволодіння студентами політехнічними знаннями, згідно з Киверялгом О.О. склав 5,6. Ефективність рівня засвоєння професійно направленого змісту склала /за Анічкіним С.О./:

$$z /y/ = \frac{75-48}{48} \times 100\% = 56\%$$

У висновках викладені основні результати дослідження:

Система підготовки вчителя праці являє собою складний комплекс структурних елементів: загальноосвітніх, спеціальних, психолого-педагогічних і методичних дисциплін, які знаходяться в певних зв'язках і відношеннях, які взаємодіють один з одним і творять цілісну єдність.

Найважливішим фактором, який виявляє вирішальний вплив на кінцевий результат педагогічного процесу у вузі - якість підготовки вчителя до професійної діяльності, є професійно-педагогічна спрямованість всього педагогічного процесу.

В функціональній структурі навчального процесу професійно-педагогічну спрямованість повинні в однаковій мірі мати і цілі навчання спеціаліста, і зміст, і методи навчання, і форми організації процесу навчання.

У структурі складу процесу підготовки спеціаліста у педвузі професійно-спрямованим повинен бути зміст всіх складових підготовки: загальнонаукової, гуманітарної, педагогічної і спеціальної, так і окремих навчальних дисциплін, кожної в певній мірі.

Всеохоплююча широта і глибина виявлення дії професійно-педагогічної спрямованості відносно всього педагогічного процесу дозволяв піднести ці вимоги у статус загальнопедагогічного принципу у педагогіці вищої школи.

У прикладній частині дослідження розроблені шляхи і засоби посилення професійно-педагогічної спрямованості процесу вивчення іноземної мови студентами загальнотехнічного факультету педагогічного інституту.

Встановлено, що у постановці цілей навчання іноземній мові, згідно з основними функціями процесу навчання: освітньої, виховної і розвиваючої, і в їх реалізації кожна з них повинна бути конкретизована з урахуванням принципу професійно-педагогічної спрямованості.

Інформаційно-змістове наповнення навчальної дисципліни "іноземна мова" /тематика і зміст текстів/ у підготовці вчителя загальнотехнічних дисциплін і праці /крім задоволення особливих внутрішніх вимог цього курсу/ визначається необхідністю відображення в ньому об'єкта вивчення у загальнотехнічній /політехнічній/ підготовці вчителя праці - трудового виробничого процесу у всій повноті його стану, функціонування і розвитку. Цим задається тематика професійно значущих текстів з іноземної мови, яка вивчається вчителями праці: про матеріали, техніку, технологію, економіку, організацію і людську працю.

Послідовність розподілення у курсі іноземної мови отриманої таким чином тематики встановлюється не дуже складним урахуванням

міжпредметних зв'язків дисциплін професійно-педагогічного циклу і іноземної мови.

Досить принципів і цілеспрямовані зміни цілей вивчення і змісту іноземної мови природним способом позначаються на двох інших елементах процесу навчання - на методах навчання і формах організації процесу навчання. Педагогічна і технічна /політехнічна/ тематика мимоволі вимагає застосування відповідних їм методів навчання: рішення педагогічних задач, ділових, рольових і ситуативних ігор, ігрового проектування, імітаційних вправ. Будучи обумовленими новим змістом курсу, вони органічно входять до навчального процесу, на відміну від штучності спроб використання цих нових методів активного навчання при традиційному, професійно індеферентному змісті курсу іноземної мови.

Професійно і педагогічно спрямований зміст, методи і форми організації процесу навчання, виходячи з аналізу експериментального матеріалу дослідження, в значній мірі підвищують мотивацію діяльності студентів до педагогічної праці. У дослідженні встановлено існування безпосередньої залежності між змістом і рівнем прояву мотивів учення студентів і ступенем професійно-педагогічної спрямованості процесу навчання.

На підставі вищесказаного можна зі значним ступенем обґрунтованості стверджувати, що поставлені у дослідженні завдання виконані і мета досягнута. Гіпотетично висунуте припущення, що підготовку вчителя у педвузі можна покращити посиленням всіх складових процесу навчання: і цілей, і змісту, і методів, і форм організації процесу навчання у педвузі; в результаті проведеного дослідження не тільки отримано наукове обґрунтування і підтвердження, але і розроблені на методичному рівні конкретні шляхи і засоби посилення професійно-педагогічної спрямованості процесу під-

готовки вчителя праці у педвузі.

Завершення дослідження з одної конкретної теми, через включення її у більш загальну проблему, дає як конкретні теоретично і практично значущі результати, так і дозволяє вирішувати інші наукові завдання, суміжні і залежні від вирішених. Це може бути, наприклад, координація і субординація нового педагогічного принципу професійно-педагогічної спрямованості процесу підготовки у педвузі в ряді інших навчальних курсів педвузу, або ж реалізація цього принципу у взятому, наприклад, навчальному курсі, але не в педвузі, а, припустимо, у вищій технічній школі.

О с н о в н и й з м і с т дисертації відображений в наступних публікаціях автора:

1. Місце і роль іноземної мови як загальноосвітнього навчального предмета в системі професійної підготовки майбутнього вчителя// Актуальні питання теорії і методики виховання підростаючого покоління.- Запоріжжя: Вид-во АПН СРСР, 1989.- Вип. 3.- С. 60-61.

2. Професійно-педагогічна спрямованість вивчення іноземної мови як шлях формування соціальної активності особи вчителя праці у педвузі// Перебудова і розвиток соціальної активності молоді: Запоріжжя: Вид-во АПН СРСР, 1990.- Вип. 2.- С. 86-94.

3. Досвід розроблення навчальних посібників в професійно-педагогічній спрямованості з іноземної мови для студентів педагогічного вузу// Підвищення ефективності вивчення іноземної мови на основі вибору альтернативних підручників: Тези доповідей республіканського семінару, 16-20 жовтня 1990р.- Миколаїв, 1990.- С. 68-70.

4. Методичні рекомендації по розвитку навичок читання тек-

стів професійно-педагогічної спрямованості для студентів I-II курсів /німецька мова/.- Бердянськ:БДПІ,1990.-52с./У співавторстві./

5. Методичні вказівки до розвитку навичок інформаційного читання текстів з педагогіки та методики трудового навчання. Німецька мова.- Бердянськ:БДПІ,1990.- 48с. /У співавторстві./

6. Роль професійно-педагогічної спрямованості навчання іноземній мові у формуванні соціальної активності вчителя праці у педвузі// Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук.- М.:Вид-во АПН СРСР,1991.-Вип.І.-С.51-52.

7. Вимоги до особистості вчителя в сучасних умовах// Актуальні питання підготовки спеціалістів у педвузі: Зб.тез наукових повідомлень.- Бердянськ:БДПІ,1992.-Вип.2.-С.5.

8. Потеряло О.В., Володіна Н.В. Внесок Дистервега в трудове виховання// Актуальні питання підготовки спеціалістів у педвузі: Зб.тез наукових повідомлень.- Бердянськ:БДПІ,1992.-Вип.2.-С.4.

Л.Воск

463102

AB 28.92

AB 28.692